Lausunto eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 1. 2. 2022

koskien Euroopan unionin ns. taksonomiasäännöstöä

Seppo Vuokko

Käsittelen tässä vain taksonomian ilmastokriteerien metsää koskevaa osuutta. Koska tekeillä oleva biodiversiteettiohjelma koskisi samoja asioita, yhdistän ne lausunnossani. Taksonomia ei suoraan edellytä maanomistajilta toimenpiteitä, mutta pakko tulee toista tietä. Teollisuus ei osta puuta, jos tilalla ei noudateta taksonomian kriteereitä. Metsänomistaja joutuu siis maksamaan siitä, että teollisuus saa lainansa halvemmalla.

Sen sijaan biodiversiteettiohjelman määräykset koskisivat suoraan maanomistajia. Lisää rajoittavia määräyksiä on tulossa muissa Unionin tekeillä olevissa aloitteissa.

Taustaa:

Metsien tila on maan eteläpuoliskolla parempi kuin kertaakaan yli 100 vuoteen. Suojelualueita on edelleen niukasti ja niiden lisäämiseen on hyvät perusteet. Sen sijaan muilta osin metsäluonnon tilan arvostelu on perusteetonta.

Suomalaisen metsänhoidon hyvää tilaa osoittaa sekin, että uudet kansallispuistot on perustettu talousmetsistä. Hakkuiden jäljet katoavat muutamassa vuodessa niin, etteivät puistoissa vierailevat kiinnitä niihin enää mitään huomiota.

Maapallon laajuisesti boreaalisen havumetsän luonto on poikkeuksellisen hyvin säilynyt eikä siellä ole juuri sukupuuton uhkaamia lajeja. Tilannetta hämärtävät alueelliset uhanalaisten listat, niin sanotut punaiset kirjat, jotka eivät kerro niinkään todellisesta sukupuuton vaarasta vaan alueellisista lajiston muutoksista tai pelkästään lajien harvinaisuudesta. Muutama boreaalinen tai arktinen lintulaji on toki vaarassa hävitä, mutta niiden uhkana ovat olot muuttoreittien varrella tai talvehtimisalueella.

Suojelupropaganda käyttää estoitta sellaisia yleisöä kosiskelevia ilmaisuja, joille ei ole selviä yhteisesti sovittuja määritelmiä kuten ikimetsät tai vanhat metsät. Martti Linkola julkaisi kirjan Viimeiset erämaat jo noin 60 vuotta sitten ja yhä niitä tuntuu riittävän. Myös luontokato ja metsäkato ovat sellaisia termejä, joille ei ole katetta Suomessa. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus antaa hyvin synkän kuvan Suomen luonnon tilasta, mutta se perustuu tietoiseen tosiasioiden vääristelyyn ja tarkoituksenmukaisesti valittuihin määritelmiin.

Ilkka Hanski toi yleiseen tietoisuuteen termin sukupuuttovelka, joka kuvaa sitä, miten lajit sinnittelevät alati pienenevinä populaatioina, vaikka olosuhteet ovat muuttuneet huonoiksi. Aivan yhtä olennainen olisi termi, joka kuvaisi sitä hitautta, jolla lajit palaavat parantuneisiin ympäristöihin. Tässä suhteessa eri ympäristöjen lajit ovat hyvin erilaisia. Pioneerilajit, jotka elävät avoimessa ympäristössä, ovat suurelta osin hyvin nopeita leviäjiä. Pioneerilajeihin kuuluu myös suuri osa paloalueiden lajistosta. Sen sijaan hitaita leviäjiä ovat tyypilliset vanhan metsän lajit.

Hitauden vaikutelmaa korostaa niiden piileskelevä elämäntapa. Esimerkiksi käävät voivat kasvaa rungossa rihmastona kymmeniä vuosia ennen kuin ne tekevät itiöemiä eikä lahoavan rungon sisällä eläviä hyönteisiäkään ole helppo havaita.

Tämä tarkoittaa sitä, että suojelutoimien tulokset tulevat näkyviin vasta vuosikymmenten mittaan. Niinpä 1990-luvun olennaisista monimuotoisuutta turvaavista toimista kuten säästöpuista, tekopökkelöistä ja metsälain 10 § arvokkaista elinympäristöjen varjelemisesta alkavat tulokset näkyä vasta nyt ja niiden ansiosta on useita lajeja jo voitu poistaa uhanalaisten luetteloista.

Tämä yleinen osa on perusteluna varsinaisen taksonomiasäännösten arvioinnille.

Alueiden erot pitäisi ottaa huomioon

Perusvirhe monissa Euroopan unionissa valmistelluissa asioissa on se, että Eurooppa käsitetään yhtenäiseksi, homogeeniseksi alueeksi. Se ei varsinkaan luonnon suhteen pidä paikkaansa. Kun boreaalisen havumetsän lajisto on hyvässä turvassa, eteläisessä Euroopassa suuri osa metsälajistosta on jo aikoja sitten hävinnyt – esimerkiksi Välimeren seudun ikivihreät laakerimetsät ja niissä elävä lajisto – ja ne lajit, jotka ovat säilyneet, elävät usein pieninä eristyneinä populaatioina vuoristoseuduilla. Siellä olisi tarvetta metsien palauttamiseen paikallisia puulajeja käyttäen.

Koska Euroopan eri puolilla olosuhteet ovat erilaiset, pikkutarkat määräykset voivat olla osassa aluetta hyväksi, mutta haitaksi toisaalla. Siksi olisi tärkeämpää tyytyä tavoitteiden määrittelyyn, ja jättää se, kuinka niihin päästään, paikallisten toimijoiden tehtäväksi. Erityisesti tämä koskee metsätaloutta, mutta myös yleisemmin monimuotoisuuden suojelua.

Pohjoismaissa metsät ovat laajoja yhtenäisiä alueita, joissa avoimet alat ovat reikinä tai saarekkeina metsän keskellä. Etelämpänä avoimet alat ja viljelymaisema ovat yhtenäisiä ja metsät saarekkeina sen keskellä. Siksi keinot monimuotoisuuden ja kestävän luonnon hoidon turvaamisessa eivät voi olla samanlaisia.

Pohjoisen metsäalueilla uudistushakkuut lisäävät monimuotoisuutta antamalla tilaa avoimen paikan lajeille kuten esimerkiksi mesipistiäisille ja muille pölyttäjille. Metsän oma lajistokaan ei hakkuussa häviä: suurin osa lajeista säilyy itse aukollakin, ja puissa elävä lajisto palaa uudistusalalle puuston varttuessa.

Jos viljelymaisemassa yksittäinen metsäsaareke hakataan, menetetään monimuotoisuutta. Vieressä ei ole metsää, josta lajisto palaisi uuden puuston varttuessa.

Yhtenäisellä metsäalueella metsään luotu tai sinne syntynyt aukko lisää monimuotoisuutta, koska avointa elintilaa on vähän. Viljelymaisemassa metsittäminen lisää monimuotoisuutta, koska metsiä on vähän.

Taksonomian ilmasto- ja biodiversiteettikriteerien vaikutukset

Taksonomiakriteereiden määrittelyssä on sama tilanne kuin Suomen luontotyyppien uhanalaisuus -julkaisussakin. Kirjallisuuden käyttö ja asiantuntijoiden valinta on hyvin yksipuolista: vain tekijöiden omia ennakkokäsityksiä puoltavat näkemykset tulevat esille.

Closer-to-Nature eli luonnonläheisempi metsänhoito tarkoittaa samaa kuin meillä jatkuva kasvatus. Sen edullisuutta perustellaan Suomen esimerkillä ja nimenomaan Timo Pukkalan tutkimuksilla. Pukkalan näyttö hoitotavan edullisuudesta perustuu pelkästään teoreettisiin mallilaskelmiin, joissa perusolettamukset ovat kyseenalaisia. Siksi niillä ei ole mitään todistusvoimaa. Sen sijaan Valtakunnan metsien inventoinnit ja vastaavat eri maissa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että nimenomaan siirtyminen jaksolliseen kasvatukseen on kasvattanut metsien puun tuotannon ja hiilensidonnan paikoin jopa kaksinkertaiseksi.

Jatkuvaa kasvatusta on paitsi puuntuotannon, myös hiilensidonnan, luonnon monimuotoisuuden ja metsän terveyden kannalta selvästi jaksollista kasvatusta heikompi vaihtoehto. Hiilen sidonta on suoraan riippuvainen kasvusta. Jatkuva kasvatus vähentää metsän hiilensidontaa kolmanneksella, koska puusto on pidettävä harvana, jotta uudistuminen edes olisi mahdollista. Jatkuva kasvatus johtaisi meillä metsien kuusettumiseen, koska varjossa muut puulajit eivät pysty uudistumaan. Jatkuva kasvatus johtaisi siis myös monimuotoisuuden kannalta tärkeiden koivujen, haavan, raidan ja pihlajan vähenemiseen.

Jatkuvan kasvatuksen ainoa kiistaton etu on maisemallinen: se pitää metsäpeitteen yhtenäisenä. Sen sijaan se ei oloissamme tuo mitään monimuotoisuusetuja. Metsän pioneerilajistolle se ei anna mitään mahdollisuuksia. Lahopuun ja vanhojen puiden lajistolle pitää jatkuvassakin kasvatuksessa luoda edellytykset erikseen aivan samalla tavalla kuin jaksollisessakin kasvatuksessa jättämällä puuryhmiä ja pieniä erityiskohteita tyystin käsittelemättä.

Puuston jatkuvaan harventamiseen, isojen puiden toistuvaan poistamiseen ilman selvää uudistamisvaihetta johtaa kasvatuspaikan puulajiston vähenemiseen (vain varjossa viihtyvät puulajit pystyvät uudistumaan) ja puiden geneettisen laadun (geneettinen monimuotoisuus) hupenemiseen, kun aina parhaat ja nopeimmin kasvaneet puut poistetaan

Eri puolilla Eurooppaa kasvuolot ovat hyvin erilaisia sekä ilmaston että maaperän ja pinnanmuotojen vaihtelun vuoksi. Siksi yksi tiukasti määritelty kasvatus- tai hakkuutapa ei sovi kaikkialle. Erirakenteisten metsien kasvatusta on Keski-Euroopassa sovellettu jo vuosikymmeniä, mutta edellä mainittujen ongelmien vuoksi siitä ei ole tullut vallitsevaa metsien käsittelytapaa.

Vaatimus vähintään kolmen puulajin sekametsistä on sekin mahdoton. Metsätaloudessa toki pyritään sekametsiin, mutta maaperä tai ilmastotekijät voivat estää useamman puulajin kasvatuksen. Luonnossakin on laajoja yhden puulajin metsiä – sekin on osa luonnon monimuotoisuutta. Läpäisevillä hiekka- ja soramailla mänty on ainoa hyvin menestyvä puulaji, samoin happamalla turpeella (rämeet). Lapin hienojakoisilla moreenimailla on luontaisesti laajoja kuusikoita ja kuusi on myös ainoa puulaji osalla turvemaita (korvet). Hieskoivu on laajalti pohjoisen metsänrajaseudun ainoa puulaji. Aivan vastaavanlaisia yhden puulajin metsiä on muuallakin Euroopassa, esimerkiksi mäntyä kasvavat hiekkakankaat Baltiassa, Puolassa, Saksassa ja Ranskassa. Niiden monipuolistaminen muita puulajeja istuttamalla olisi luonnon väärentämistä.

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Edes vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen eivät siis ole yksiselitteisen hyviä. Rauhoittamalla viidennes jokaisen tilan maista ja siirtymällä lopuissa metsissä jatkuvaan kasvatukseen poistaisi kyllä hakkuuaukot maisemasta, mutta johtaisivat yksitoikkoiseen kuusivaltaiseen maisemaan, johon heleät koivikot eivät enää toisi vaihtelua.

Vakavampia ovat vaikutukset maaseudun elinoloihin.

Säädösten mukaan maanomistajan olisi jätettävä 20 prosenttia metsästään suojelualueeksi ja lopussa käytettävä jatkuvaa kasvatusta (luonnonläheistä metsänhoitoa, CNF). Tutkimukset viittaavat vahvasti siihen, että jatkuvan kasvatuksen metsissä puun kasvu ja siten hakkuumahdollisuudet pienenevät 30 prosenttia pitkällä aikavälillä.

Yksioikoinen määräys tilakohtaisista suojelualueista johtaisi satojentuhansien pienten suojelualueiden tilkkutäkkiin. Järkevämpää olisi, että viranomaiset hoitaisivat suojelualueiden lisäämisen suunnitelmallisesti ja hankkisivat suojeluun suurempia yhtenäisiä alueita.

Jos viidennes metsämaasta on kokonaan rauhoitettu ja lopuilla noudatetaan jatkuvaa kasvatusta, metsän tuotto alenee puoleen. Kun samalla tulee vaatimus lahopuusta 20 kuutiometriä /ha ja erilaiset suojavyöhykkeet, voivat hakkuumahdollisuudet pudota enemmänkin. Se taas tietäisi muun muassa maatalouden ja maaseutuyrittäjien konkursseja. Tilannettahan pahentaa edelleen se, että metsäomaisuuden arvo pienenee vastaavasti esimerkiksi lainojen vakuutena silloin, kun maanomistaja tarvitsisi lainaa uudistuksiin tai sukupolvenvaihdokseen.

Myös teollisuuden käyttöön tulevan puun määrä vähenisi, ehkä jopa puoleen. Osa tehtaista pitäisi sulkea raaka-ainepulan vuoksi. Koko metsätalouteen liittyvä rahavirta – puunmyyntitulot, palkat, verot, vientitulot – pienenisivät samassa suhteessa. Myös muut metsätalouteen liittyvät toiminnot supistuisivat vastaavasti. Metsurit, koneyrittäjät, liikennepalvelujen tarjoajat ja monet muut maaseudun palveluntarjoajat menettäisivät tulojaan. Valtiovarainministeriön asiantuntijat voisivat laskea, miten hakkuiden määrän puolittuminen vaikuttaisi Suomen kansantalouteen.

Koska tällaisten määräysten vaikutukset ulottuvat varsin laajalle, pitäisi niistä jo ennen päätösten tekoa tehdä vaikutusarviointi. Se on sitäkin tärkeämpää, kun Euroopan Unionissa päätösten kumoaminen tai muuttaminen on hankalampaa kuin omassa eduskunnassamme.

Kysymys on myös omaisuuden suojasta ja tasa-arvosta. Onko oikein, että hallinnollisella päätöksellä otetaan pois puolet yhden ihmisryhmän omaisuuden arvosta ja tuloista, kun muiden ihmisten omaisuuteen ja tuloihin ei kajota.

On biodiversiteettistrategiassa positiivinenkin virke, jota täytyy käyttää valppaasti: Luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen torjunnan on perustuttava luotettavaan tieteeseen.